

Satversmes tiesa par atbilstošu Satversmei atzīst ierobežojumu saņemt sociālā nodrošinājuma pabalstu, atrodoties atklāta tipa cietumā

2012. gada 21. jūnijā Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2011-20-01 „Par Valsts sociālo pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.

Jēdziens „pilna valsts apgādība” katrā individuālā gadījumā izšķirams normas piemērošanas procesā

Apstrīdētā norma

Valsts sociālo pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 1. punkts noteic, ka regulāri izmaksājamo valsts sociālo pabalstu izmaksu pārtrauc uz laiku, kamēr pabalsta saņēmējs vai bērns, par kuru tiek maksāts pabalsts, atrodas pilnā valsts apgādībā.

Lietas fakti

Pieteikuma iesniedzējam Andrejam Klišinam, , ņemot vērā to, ka viņa sociālās apdrošināšanas stāžs nepārsniedz trīs gadus, nepienākas invaliditātes pensija, tāpēc, pamatojoties uz Valsts sociālo pabalstu likumu, viņam piešķirts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Pamatojoties uz apstrīdēto normu, pabalsta izmaksa pārtraukta sakarā ar to, ka persona izcieš sodu atklātā tipa cietumā un ir uzskatāms, ka atrodas pilnā valsts apgādībā.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka normatīvajos aktos nav definēts jēdziens „pilna valsts apgādība”. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta mērķis esot invaliditātes seku samazināšana, nevis personas pamatvajadzību (piemēram, ēdiens, apģērbs, mājoklis) apmierināšana. Ieslodzījuma vietu pārvaldei neesot līdzekļu invaliditātes seku mazināšanai, tāpēc ieslodzīto invalīdu vajadzības netiekot apmierinātas. Turklāt personas, kurām ir tiesības saņemt invaliditātes pensiju, nonākot pilnā valsts apgādībā, šīs tiesības nezaudē.

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka apstrīdētajā normā ietvertā kārtība esot pretrunā ar Satversmes 91. pantā nostiprināto vienlīdzības principu, kā arī aizskarot viņam Satversmes 109. pantā noteiktās tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par apstrīdētās normas tvērumu

Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma ir plaša un attiecas uz visiem regulāri izmaksājamo pabalstu saņēmējiem, tostarp uz sociāli neapdrošinātām personām ar invaliditāti, kurām piešķirts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Turklāt ar atrašanos pilnā valsts apgādībā tiek saprasta personu atrašanās gan ieslodzījuma vietā, gan arī citās institūcijās, piemēram, valsts ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, specializētās ārstniecības iestādēs. Ar apstrīdēto normu aptverti arī gadījumi, kad pilnā valsts aprūpē atrodas bērns, par

kuru piešķirts kāds no regulāri izmaksājamiem pabalstiem Satversmes tiesa izvērtēja apstrīdēto normu vienīgi tiktāl, ciktāl tā attiecas uz valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksas pārtraukšanu personām ar invaliditāti, kuras izcieš brīvības atņemšanas sodu ieslodzījuma vietā [11.2].

Par jēdziena „pilna valsts apgādība” saturu

Satversmes tiesa secināja, ka viena no personu ar invaliditāti pamatvajadzībām ir vajadzība saņemt tādus veselības aprūpes pakalpojumus, kas novērstu veselības stāvokļa pasliktināšanos un mazinātu invaliditātes sekas. Tādējādi personām ar invaliditāti nepieciešamo veselības aprūpes pakalpojumu klāsts ir plašāks un ieslodzījuma vietā esoša persona ar invaliditāti atrodas pilnā valsts apgādībā tikai tad, ja var saņemt tieši tai nepieciešamos veselības aprūpes pakalpojumus. Līdz ar to par personu ar invaliditāti pamatvajadzībām uzskatāmas arī tās vajadzības, kas saistītas ar šo personu īpašo veselības stāvokli, un šīm pamatvajadzībām jābūt nodrošinātām, ja personas ar invaliditāti atrodas pilnā valsts apgādībā [12.3].

Papildus tam Satversmes tiesa norādīja, ka personas atrašanās pilnā valsts apgādībā neliedz prasīt tās līdzdalību tādu izdevumu segšanā, kuri pārsniedz obligāti nodrošināmo minimumu [13].

Par valsts pienākumu sociālo tiesību jomā

Satversmes tiesa secināja, ka sociāli neapdrošinātu personu ar invaliditāti tiesības uz sociālo nodrošinājumu Latvijā tiek īstenotas vienā no alternatīviem veidiem, proti, kā tiesības saņemt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu vai arī kā tiesības saņemt aprūpi, atrodoties pilnā valsts apgādībā. Ja persona ar invaliditāti atrodas ieslodzījuma vietā, tās tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī tiek īstenotas pilnās valsts apgādības ietvaros. Tādējādi valsts sociālās drošības sistēma nodrošina, lai tiktu īstenotas ikvienas sociāli neapdrošinātas personas ar invaliditāti tiesības uz sociālo nodrošinājumu minimālā līmenī [14].

Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma nevis nozīmē atkāpšanos no valsts pozitīvā pienākuma īstenot tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī, bet sabiedrības labklājības un citu cilvēku tiesību aizsardzības labad novērš divkārtu aprūpi ieslodzījuma vietā esošai personai ar invaliditāti. Tādējādi apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības noteiktos gadījumos saņemt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, taču tā pati par sevi neaizskar personai Satversmes 109. pantā noteiktās pamattiesības uz sociālo nodrošinājumu [14].

Par saistību ar Satversmes tiesas judikatūru

Spriedumā lietā Nr. 2003-22-01 Satversmes tiesa secināja, ka vienādos un salīdzināmos apstākļos ir ieslodzījuma vietā esošās personas ar invaliditāti, kurām piešķirta invaliditātes pensija, un personas, kurām piešķirta atlīdzība par darbspēju zaudējumu. (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 26. marta sprieduma lietā Nr. 2003-22-01 9. un 10. punktu*).

Taču šajā lietā Satversmes tiesa norādīja, ka atšķirībā no invaliditātes pensijas vai cita maksājuma sociālās apdrošināšanas ietvaros valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta piešķiršana un apmērs nav atkarīgs no veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām, to apmēra vai apdrošināšanas stāža,

proti, valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēji nav veidojuši uzkrājumu, veicot iemaksas sociālās apdrošināšanas budžetā [16.1].

Par atbilstību vienlīdzības principam

Satversmes tiesa secināja, ka ieslodzījuma vietā esošās personas ar invaliditāti, kurām pārtraukta valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta izmaksa, un personas, kurām tiek izmaksāta invaliditātes pensija, nav vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos [16.1].

Satversmes tiesa norādīja, ka brīvībā esošām personām ar invaliditāti ir tiesības saņemt dažāda veida sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus no valsts un pašvaldības. Taču brīvībā esošajām personām ar invaliditāti sociālā nodrošinājuma pabalsts un pašvaldības sniegtā sociālā palīdzība bieži vien ir vienīgais avots visu pamatvajadzību apmierināšanai, tostarp invaliditātes seku mazināšanai, bet ieslodzīto pamatvajadzības, tostarp mājoklis, apģērbs (nepieciešamības gadījumā arī atklātajos cietumos), uzturs, veselības aprūpe, vismaz minimālā līmenī tiek apmierinātas par valsts budžeta līdzekļiem. Līdz ar to šīs personu grupas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos [16.2].

Satversmes tiesa norādīja, ka normatīvais regulējums, kas nosaka ieslodzīto personu pamatvajadzību apmierināšanas kārtību un saņemamo pakalpojumu, piemēram, veselības aprūpes pakalpojumu apjomu, paredz iespējas nodrošināt katram ieslodzītajam tieši viņam nepieciešamos pakalpojumus. Tāpat personām ar invaliditāti ir tiesības saņemt tehnisko palīglīdzekļu pakalpojumus saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 25. panta pirmās daļas 1. punktu. Tādējādi nevar atzīt, ka pret abām minētajām personu grupām, kas neatrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, tiktu pieļauta vienāda attieksme [16.3].

Par apstrīdētās normas piemērošanu

Satversmes tiesa secināja, ka attiecībā uz ieslodzīto personu ar invaliditāti atrašanos pilnā valsts apgādībā normatīvais regulējums nošķirams no faktiskās situācijas. Principā ieslodzītie atrodas pilnā valsts apgādībā. Taču tas nenozīmē, ka izņēmuma kārtā nevarētu secināt, ka atsevišķai personai kādā konkrētā situācijā tomēr nav nodrošināta pilna valsts apgādība, piemēram, valsts resursu trūkuma dēļ. Tādējādi personu ar invaliditāti tiesības uz sociālo nodrošinājumu īstenojamas tiesību normu piemērošanas procesā, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai un administratīvajām tiesām izvērtējot, vai konkrētais valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs, kurš nonācis ieslodzījuma vietā, faktiski atrodas pilnā valsts apgādībā, proti, vai tiek apmierinātas visas viņa pamatvajadzības, tostarp arī tās, kuras saistītas ar invaliditātes seku mazināšanu [17].

Jautājums, vai Pieteikuma iesniedzējs ir pilnā valsts apgādībā, izšķirams apstrīdētās normas piemērošanas procesā, nevis Satversmes tiesā [17].

Satversmes tiesa atzina Valsts sociālo pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 1. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stājas spēkā tā publicēšanas dienā. Sprieduma teksts ir pieejams arī Satversmes tiesas mājas lapā.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv
67210274